

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА
КАФЕДРА РЕЖИСУРИ

Кваліфікаційна робота на здобуття
освітнього ступеня «Магістр»

**ТЕАТР ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У КОНТЕКСТІ
РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА**

Виконала:

Студентка магістратури
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 026 «Сценічне мистецтво»
Прокудіна Валерія Вячеславівна

Науковий керівник:

заслужений діяч мистецтв України,
кандидат мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри режисури ХДАК
Гордєєв Сергій Іванович

Наукові рецензенти:

1. Доктор культурології, професор
Кікоть А. А.
2. Народний артист України, професор
Васильєв (Могила) О.П.

Допущено до захисту
Зав. кафедри _____ / С. І. Гордєєв /
« 20 » січня 2020 р.

Харків
2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1. Історіографія дослідження.....	8
1.2. Методи дослідження.....	11
1.3. Аналіз основних термінологічних понять.....	14
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ТЕАТРІВ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ.....	19
2.1 Європейський театр для людей з особливими потребами 1990- 2019рр.....	19
2.2. Український театр людей з особливими потребами 2000-2019 рр.....	27
2.3. Генеза харківського театру для людей з особливими потребами «Дорогою добра».....	31
2.4 Мистецьки засоби та репертуарні принципи Харківського театру «Дорогою добра».	44
Висновки до розділу 2.....	69
РОЗДІЛ 3. ІНКЛЮЗИВНИЙ ТЕАТР ЯК САМОКУЛЬТУРНА ПРАКТИКА ТА ЧАСТИНА СУЧАСНОГО ХУДОЖНЬОГО ПРОЦЕСУ	71
3.1 Рух інтеграційного театру України, як складова мистецького життя сучасної України.....	71
3.2. Театральні фестивалі України для людей з особливими потребами. «Червоноград збирає друзів» м. Червоноград. «День театру» м. Київ. «Веселка» м. Суми	74
Висновки до розділу 3.....	92
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Початок ХХІ ст. пов'язаний з новим етапом розвитку сучасного театру коли відбувається його реформування, виникають нові форми та напрямки сценічного мистецтва. У зв'язку з цим стає необхідним узагальнення досвіду театрів для людей з особливими потребами, що працюють як самостійні угруповання та під егідою волонтерських об'єднань у Європі та Україні.

Вивчення творчих досягнень інклюзивних театрів стає необхідним у контексті осмислення та аналізу методик фахівців (режисерів, психологів, педагогів тощо), діяльність яких спрямована в першу чергу на психотерапевтичний ефект в роботі з людьми з особливими потребами. Тим більш що ґрунтовних комплексних досліджень з цієї теми не існує.

У магістерській роботі вперше зроблена спроба розглянути створення театрів для людей з особливими потребами в арт-практиках Європейських та українських митців. У процесі вивчення цієї теми використані різноманітні матеріали періодичних видань, публікації у наукових збірках та журналах, інтерв'ю з режисерами, театрознавцями та керівниками театрів для людей з особливими потребами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами.

Магістерське дослідження виконано на кафедрі режисури відповідно до плану наукових досліджень кафедри режисури Харківської державної академії культури 2016– 2020 рр., затвердженого на засіданні кафедри. (протокол № 12 від 10 лютого 2016 р.), та є складовою теми «Проблеми методичного забезпечення підготовки режисерських кадрів в умовах вишів культури».

Мета і завдання. *Мета магістерської роботи* - з'ясувати потенціал розвитку театральної мистецької діяльності як методу соціально-психологічної адаптації людей з особливими потребами в Україні, виявити багатозначність в роботі з актором з інвалідністю, та підтвердити необхідність популяризації такого театру в масовій культурі України.

У рамках проведення мети планується виконати такі завдання:

Перед дослідженням поставлено такі **завдання**:

- Дослідити теоретико-методологічні підходи до визначення основної теми дослідження;
- Обґрунтувати методи дослідження;
- Проаналізувати термінологічний апарат;
- вивчити стан розвитку театральної-мистецької діяльності до якої залучені ЛОП в Україні на основі думки експертів та фахівців;
- зібрати інформацію про організації та методи роботи з особливими акторами, при яких працюють театральні колективи людей з особливими потребами.
- провести опитування з населенням, за метою визначення актуальності вистав людей з особливими потребами.
- проаналізувати стан розвитку театральних фестивалів, у яких приймають участь люди з особливими потребами в Україні;
- надати практичні рекомендації щодо використання методу театральної-мистецької діяльності у роботі з ЛОП.

Об'єкт дослідження - метод роботи режисера над виставами у театрах людей з особливими потребами.

Предмет дослідження - стан розвитку сприйняття театральномистецької діяльності театрів людей з особливими потребами в Україні.

Методи дослідження. Магістерська робота базується на загальних методах мистецької театральної діяльності. Його можна визначити як сукупність прийомів, які використовують активність індивіда в сфері театального мистецтва (сценічну мову, ритміку, акторську гру) не лише для створення одиниці мистецтва але й для покращення рівня соціальної та психологічної адаптації людини в суспільство, що в загальному підвищує рівень її життя.

При розгляданні театально – теоретичних аспектів були використанні якісні методи дослідження: експертне опитування, анкетування та спостереження, порівняння а також аналіз документів. Такий набір методів дозволяє дослідити метод мистецької діяльності з позиції його основних стейкхолдерів: експертів, виконавців методу (фахівців) та реципієнтів методу (людей з особливими потребами та їх сімей).

Практичне значення одержаних результатів визначається його актуальністю в сучасному соціокультурному просторі, комплексному дослідженою особливого театру, розкриттям його сутніх характеристик із позиції сучасного, культурно-етичного значення. Матеріали та висновки дослідження можуть бути використанні в навчальній роботі, а також у практичній діяльності режисерів театального мистецтва.

Наукова новизна полягає в осмислені методу роботи режисера постановника з актором в театрі з людей з особливими потребами, в сенсі сприйняття вистав глядачем, як театру який набуває популярності в сьогоденні українського мистецтва.

Вдосконалено методи дослідження виховання актора з особливими потребами у сучасному просторі театального середовища

Набули подальшого розвитку методи дослідження створення фестивалі, зацікавлення глядача до проблеми театрів людей з особливими потребами.

Практичне значення. Магістерська робота може сприяти кращому розумінню роботи режисера-постановника у інтеграційних театрах, де приймають участь люди з особливими потребами, особливо з психічними вадами здоров'я. Допоможе режисерам, художникам та хореографам, які працюватимуть с такими театрами створювати символічні вистави, нові методи виховання з аматорів акторів, влаштовувати театральні фестивалі присвячені таким театрам.

Крім того, певні матеріали магістерської роботи можуть знаходити застосування у подальших дослідженнях окресленої проблематики, а також бути використаними в процесі розробки навчально-методичних посібників з дисциплін: «Театральна режисура», «Театральна педагогіка», «Робота з актором» тощо у практичній діяльності студентів-режисерів тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорено на засіданнях кафедри режисури Харківської державної академії культури.

Апробовані матеріали дослідження в рамках Всеукраїнської науково - практичної конференції «Театральне мистецтво у контексті новітніх наукових трансформацій» (ХДАК, 2019), Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції з міжнародною участю «Наукові підсумки 2019».

Тему дослідження відбито в публікаціях.

1. Прокудіна В. : Метод виховання актора з психічними вадами в харківському театрі для людей з особливими потребами «Дорогою добра»./ В. Прокудіна // Театральне мистецтво у контексті новітніх наукових трансформацій: матеріали міжнар. наук. конф. (21-22 листопада 2019 р.) / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Харків. держ. акад. культури — Харків : ХДАК, 2019. — С. 134–136

2. Прокудіна В.: Символізм у виставах театрів людей з особливими потребами/ В. Прокудіна// Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «НАУКОВІ ПІДСУМКИ 2019 РОКУ». (кон – 09.12.2019р.)

Структура роботи складає: вступ, три розділи, висновки, список літератури з 80 найменувань, додатки (А, Б, В), що містять фотознімки вистав, виконавців, таблиці підготовки театру до прем'єри, загальний обсяг роботи - 107 сторінок.

Список використаних джерел

1. *Акатов Л.* Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы. – Москва: ВЛАДОС, 2003. – 368 с.
2. *Алвин Дж., Уорик Э.* Музыкальная терапия для детей с аутизмом: Пер. с англ. – М.: 2004. – 208 с.
3. *Андерсен–Уоррен М., Грейнджер Р.* Драма–терапия: Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
4. *Арнхейм Р.* Искусство и визуальное восприятие. – Б.: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 1999. – 392 с.
5. *Бастун Н.* Служби раннього втручання в Україні: шлях до інтеграції / За наук. ред. Н. Бастун. – Київ: Леста, 2005. – 184 с.
6. *Безпалько О., Едель С.* Підготовка волонтерів до роботи з дітьми обмежених функціональних можливостей / Методичні рекомендації. // За ред. А. Й. Капської. – Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. – 176 с.
7. *Бурно М.* Терапия творческим самовыражением. – Москва: 1989. 167 с.
8. *Бірта Г.О.* Методологія і організація наукових досліджень.: навч. посіб. / Г. О. Бірта, Ю.Г. Бургу – Київ: «Центр учбової літератури», 2014. – 142 с.
9. *Буров А. Г.* Режиссура и педагогика. – Москва: Сов. Россия, 1987. – 160 с.– (Б–чка: В помощь художественной самодеятельности. № 23).
10. Введення в соціальну роботу: Навч. посібник / Семигіна Т. В., Грига І. Москва. та ін. – К.: Фенікс, 2001. – 293 с.
11. *Вильсон Г.* Психология артистической деятельности: Таланты и поклонники: Пер. с англ. – Москва: Когнито–Центр, 2001. – 384 с.
12. *Водинская М.* Коррекционные занятия художественным творчеством с детьми, имеющими трудности развития // Особый ребенок:

- исследования и опыт помощи: Научно–практический сборник. – Москва: Центр лечебной педагогики, 1999. – Вып. 2. 176 с.
13. *Вюни В.* Формирование человека посредством музыки. М.: Парсифаль, 1998. – [Цит. 2007, 15 лютого]. – Доступно з <<http://www.centre-our-home.org.ru/library/library.htm>>.
 14. *Гройсман А.* Основы психологии художественного творчества. – Москва: Когито–Центр, 2003. – 187 с.
 15. *Гудман Р.* Обсуждение и создание детских рисунков // Практикум по арт – терапии / Под ред. А. Копытина. – СПб.: Питер, 2000.
 16. *Гусякова Л.Г., Холостова Е. И.* Основы теории социальной работы. – Москва: Институт социальной работы, 1997. – 376 с.
 17. *Декер–Фойгт Х.* Игра из души. Введение в музыкотерапию. СПб.: Питер, 2003. – [Цит. 2007, 15 лютого]. – Доступно з <<http://www.centre-our-home.org.ru/library/library.htm>>.
 18. *Ейзенштейн С.М.* Психологические вопросы искусства / Под ред. Е.Я. Басина. – М.: Смысл, 2002. – 335с.
 19. Евреинов Н. Н. Театр как таковой / Н. Н. Евреинов. – Одесса: «Негоциант», 2003. – 192с.
 20. *Завражин С.А.,* Адаптація дітей с обмеженими можливостями. М.: 2005. – 400 с.
 21. *Захарова И.Ю.* Танцы в лечебной педагогике // Организация педагогической среды для детей с эмоционально–волевыми нарушениями и нарушениями общения: Метод. рекоменд.: Отчет по договору с Мин–вом образования РФ / Центр лечебной педагогики; Исполнители: А.Л. Битова, М.В. Водинская, Р.П. Дименштейн и др. – N 43 от 27.07.94. – М.: 1995. – 309 с.
 22. *Исаев Д.Н.* Умственная отсталость у детей и подростков. – СПб.: Речь, 2007. – 391 с.
 23. *Иванова Г.Б.* Соціально–психологічні проблеми дітей–інвалідів. – К.: Логос, 2000. – 87 с.

24. *Любота В.В* Інтегрований театр для молоді з розумовою відсталістю // Любота В.В. , Солопай С.В., Біланик Н.В., Пшенична В.С.;/ За ред. Стецькова О.В. – К.: Леста, 2002. – 48 с.
25. *Капська А.Й.* Соціальна робота: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
26. *Кипнис М.* Драматерапія. Театр как инструмент решения конфликтов и способ самовыражения. – М.: 2002. – 192 с.
27. *Кльовкін О.Ю.* Історіографія театру: Напрями. Школи. Методи. Постаті: Навчальний посібник / Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка–Карого. – К.: АртЕк, 2017. — 336 с.
28. *Кокоренко В.* Арт–технологии в подготовке специалистов помогающих профессий. – СПб.: Речь, 2005. – 101 с.
29. Концептуальні основи соціального захисту людей з функціональними обмеженнями // Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції. – К.: АЛД, 1995. – Вип. 1. С. 4–10.
30. *Копытин А.И.* Основы арт–терапии. – СПб.: Лань, 1999. – 325 с.
31. *Копытин А.И.* Системная арт–терапия. – СПб: Питер, 2001. – 224 с.
32. *Копытин А.И.* Теория и практика арт–терапии. – СПб.: Питер, 2002. – а.і. 368 с.
33. *Копытин А.И.* Тренинг по фототерапии. – СПб.: Речь, 2003. – 96 с.
34. *Кравченко Р.* Соціальна робота з розумово відсталими людьми в Україні. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 140 с.
35. *Крупник Е.П.* Психологическое воздействие искусства. – М.: Институт психологии РАН, 1999. – 240 с.
36. *Левчук Л.Т., Оніщенко О.І.* Основи естетики: Навч. посіб. – 2ге вид., стер. – К.; Вища школа, 2006. – 271 с.
37. *Лейтц Г.* Психодрама. Теория и практика. Классическая психодрама Я.Л. Морено.– М. : Прогресс; Универс, 1994. – [Цит. 2007, 6 листопада]. – Доступно з <<http://www.koob.ru/psychodrama>>.

38. *Лукашевич М.П., Мигович І.І.* Теорія і методи соціальної роботи. – К.: МАУП, 2002. – 286 с.
39. *Маритен Ж.* Творческая интуиция в искусстве и поэзии / Пер. с франц. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. – 400 с.
40. *Маслоу А.* Мотивация и личность. – СПб.: Питер, 2003. – 352 с.
41. *Мисяк С.А.* Практическое пособие по медицинской, социальной и трудовой реабилитации онкологических больных и инвалидов. – Херсон: 1998. – 184с.
42. *Марцина В.С.* Основи наукових досліджень, навчальний посібник / Марцина В.С., Міценка Н. Г., Даниленка О. А. та ін.;/ Л.: Ромус-Поліграф, 2002. – 128 с.
43. *Медведева Е.А.* Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании. – М.: Академия, 2001. – 348 с.
44. *Милосердова Н.* .Арт–терапия в работе с детьми с множественными нарушениями. – 2002.– [Цит. 2007, 6 листопада]. – Доступно з <<http://www.centre-our-home.org.ru/library/library.htm>>.
45. *Семашко О.М.* Соціологія мистецтва: Навчальний посібник. – 2ге, вид.– Львів: «Магнолія Плюс», 2006. – 244 с.
46. *Станиславский К. С.* «Єтика» // – М., Російський університет театрального мистецтва – «ГІТІС», 2012 г. – 48 с.
47. *Рудницька О.П.* Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
48. Рудестам К. Групповая психотерапия. — СПб.: Питер, 2000
49. *Шейко В.М.* Наукова твор-чість у галузі культурології і мистецтвознавства: навч. посіб./ В. М. Шейко, Ю. П. Богуцький, Н. М. Кушнарєнко. – Харків: ХДАК, 2016. – 330 с.

50. *Кизименко Л.Д., Бєдна Л.М.* Словник–довідник соціального працівника. – [Цит. 2008, 15 березня]. – Доступно з <<http://isp.polynet.lviv.ua/Institute/IGS/IPP/Sciense.html>>.
51. *Патріс Паві:* Словник театру. – Львів, 2006. – 640 с.
52. *Бриндіков Ю.Л.* Арт-терапія: суть, можливості роботи з військовослужбовцями учасниками бойових дій// Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна / *Науковий вісник ужгородського університету. серія: «Педагогіка. Соціальна робота».* – 2017. – ВИПУСК 2 (41), с.42–45 (Звертання 10.10.2019)
53. *Білан Т., «Театральне мистецтво в контексті художньо-мистецького знання»* Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка // *Молодь і ринок №8 (91), 2012.* – с.106–110 (Звертання 5.10.2019)
54. *Головатюк І.Г. Арт-терапія у зарубіжній науковій традиції / І.Г. Головатюк //Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота».* – 2017. – випуск 2 (41), с.63-65, (Звертання 15.10.2019)
55. *Кушнір В.* Драма в педагогічному процесі // *Соціальна психологія.* – 2005. – № 5(13). – С. 53–73.
56. *Олійник І.В.* «Арт-терапія як одна з інноваційних психолого-педагогічних технологій у професійній діяльності соціальних працівників»/ *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, К.:* Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи, Випуск 61'2018, с.208–213;
57. *Осипова А. А.* Общая психокоррекция : учебн. пос. для студ. вузов. — М.: ТЦ Сфера, 2004
58. *Олейник Елена.* Разные возможности — равные права.— Родительский клуб, № 3(4), 2010.— С. 8-9.

59. Прудніков А.А. Видовищна специфіка вуличного театру // *Культура України*. Розділ 2: Театральне, кіно, телемистецтво, хореографія, Випуск 43.2013. – 6 с.
60. Пюра О.С., Особливості застосування технології вуличного соціального театру у мобільній соціальній роботі, // Пюра О.С., Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди / «Молодий вчений» • № 12 (39) • грудень, 2016 р. (1.10.2019)
61. Хрома Г. Деякі особливості сучасних молодіжних фестивалів. // *Матеріали до українського мистецтвознавства. Збірник наукових праць*. Вип. 3, 2003 р. – [Електронний ресурс]. Режим доступу
62. Реалізація оновленого змісту освіти дітей з особливими потребами: початкова ланка: Навч.-метод посібник / Н. Б. Адамюк, Л. Є. Андрусишина, О. О. Базилевська та ін., НАПН Інститут спеціальної педагогіки; за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої, Н. О. Макарчук, В. І. Шинкаренко. — Київ, 2014. — 336с.
63. Серія навчальних матеріалів (тренінгові модулі) / за заг. ред. О. Красюкової-Еннз, Ю. Найди, М. Сварника, О. Софія. — Українськоканадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» — К.: СПДФО Парашин І. С., 2011. — 248 с.
64. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі: «Соціальної політики». — К., 2011. — 132с.
65. Розвиток політики інклюзивних шкіл. Інтегроване планування послуг, їх надання та фінансування в Канаді: посібник / Дж. Блейз, Е. Чорнобой, Ш. Крокер, Е. Страт, О. Красюкова-Еннз. — К.: Паливода А. В., 2012. — 46 с.

66. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта: посібник / Е. Чорнобой, О. Красюкова-Еннз. — К.: Паливода А. В., 2012. — 32 с.
67. Інклюзивна освіта. Посібник для батьків: посібник / Анна Креста, Джоана Блейз, Ольга Красюкова-Еннз. — К., 2012. — 116 с.
68. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / за заг. редакцією Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. / кол. авторів: Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М. — К., 2012. — 216 с.
69. Українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні»: тренінгові модулі: "Вступ до питань «інвалідності». — К., 2011. — 132с.
70. Архітектурна доступність шкіл: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Байди Л. Ю., О. В. Красюкова-Еннс; колек. авторів: Азін В. О., Грибальський Я. В., Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В. — К., 2012. — 88 с.
71. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: О. В. Гаврилов Навчальний посібник. — Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. — 308 с.
72. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: Науково-методич. зб. до Всеукр. науково-практич. конференції в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» за підтримки програми ІВРР — ТАСІС Європейської комісії / За ред.: Засенка В. В.— докт. пед. наук, член-кор. АПН України, заст. дир-ра Ін-ту спец. педагогіки АПН України; Софій Н. З. — дир-ра Всеукр. фонду «Крок за кроком» / Всеукр. Фонд «Крок за кроком». — К.: ФО-П Придатченко П. М., 2007. — 180 с.
73. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І., — К.: 2007. — 128 с.

74. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка (за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка). — К. : 2004. — 152 с.
75. Яковлева Е. Проникая в миры инклюзии. — Казань: Познание, 2014. — 220 с.
76. Психотерапевтическая энциклопедия / под ред. Карвасарского Б. Д. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2002.
77. Світова та європейська інтеграція: організаційні засади: Навч. посіб. / ред.: Я. Й. Малик, М. З. Мальський; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — Л., 2001. — 402 с.
78. Fox A., Macpherson H. Inclusive Arts Practice and Research: A Critical Manifesto. — Routledge, 2015. — 206 с. — ISBN 9781317555322.
79. Farcas S. B. Disability and Theatre: A Practical Manual for Inclusion in the Arts. — Taylor & Francis, 2017. — 210 с. — ISBN 9781351973281.
80. Glass D., Henderson B., Barnum L., Kronenberg D., Blair K., Jenkins R., Hurel N. A. The Contours of Inclusion: Inclusive Arts Teaching and Learning. — ERIC Clearinghouse, 2010. — 61 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Загальна схема підготовки вистави театру «Дорогою добра».

Додаток Б

Прем'єра вистави «Миротворчість»

Додаток В

Додаток Г

Прем'єра вистави «Волонтер»

Додаток Д

Прем'єра вистави «Сімейний альбом»

Додаток Е

Прем'єра вистави «Музична книга»

Додаток Є

Професійні виконавці театру

Додаток Ж

Прем'єра вистави «Музична книга» у Харкові

Додаток З

«Червоноград збирає друзів» Вистава «Волонтер»

Додаток І

Театральний фестиваль «Червоноград збирає друзів»

Вистава «Музична книга»

Додаток К

Київський театральний фестиваль «День театру»